

Донець О.Б., аспірант
Національний університет
Державної податкової служби України

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ КРЕДИТІВ МАЛИМ ТА СЕРЕДНІМ ПІДПРИЄМСТВАМ

Донець О.Б. Формування системи гарантування кредитів малим та середнім підприємствам. У статті висвітлено питання державного кредитного гарантування. Розроблено організаційну модель підтримки малих і середніх підприємств за участю гарантійних установ. Визначено обсяг покриття, що надається фондом гарантій. Вивчено пріоритетні категорії підприємств малого та середнього бізнесу. Проведено оцінку ефективності функціонування гарантійних установ.

Ключові слова: малі та середні підприємства, кредитування, кредитне гарантування, гарантійні установи, державне кредитне гарантування.

Донець А.Б. Формирование системы гарантирования кредитов малым и средним предприятиям. В статье рассмотрены вопросы государственного кредитного обеспечения. Разработана организационная модель поддержки малых и средних предприятий с участием гарантийных учреждений. Определен объем покрытия, предоставляемого фондом гарантий. Изучены приоритетные категории предприятий малого и среднего бизнеса. Проведена оценка эффективности функционирования гарантийных учреждений.

Ключевые слова: малые и средние предприятия, кредитование, кредитное обеспечение, гарантийные учреждения, государственное кредитное обеспечение.

Donets O.B. Formation of credit guarantees to small and medium enterprises. The article highlights the issues of state credit guarantee. The organizational model of small and medium enterprises support with guarantee institutions was developed. The amount of coverage provided by the guarantee fund was determined. The priority category of small and medium business were studied and the efficiency of the guarantee institutions was assessed.

Keywords: small and medium enterprises, loans, credit guarantee, guarantee institutions, government loan guarantee.

Постановка проблеми. Світовий досвід переко­нує, що важливою умовою активізації кредитування малих та середніх підприємств (МСБ) є розвиток системи гарантій. Нині механізм гарантування в Україні фактично не функціонує. Наданням гарантій та поруки за кредитами суб'єктів малого та середнього підприємництва займається переважно Український фонд підтримки підприємництва, тому в Україні питання про створення і розвиток мережі гарантійних установ, що надаватимуть гарантії під кредити МСБ, залишається остаточно не розв'язаним та потребує подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різно­манітні гарантійні схеми у різних країнах існують уже багато років. У середньому обсяг наданої гарантії в різних схемах гарантування коливається від 25 до 200 тис. євро, а головним адресатом гарантійних схем є саме малі та середні підприємства, з яких 10% активно користуються гарантійними схемами, особливо новостворені підприємства [1]. Саме гарантії надають можливість малим та середнім підприємствам витримати конкуренцію з великими підприємствами та отримати кредит за доступними процентами.

Як приклади діяльності гарантійних установ, що розвивають спеціальні програми для стимулювання кредитування інноваційної діяльності малих та середніх підприємств, можна навести таке [2]:

1. Програми «Фонд гарантій у сфері інновацій», «Гарантії у сфері біотехнологій» (Garantie Biotech) державної установи OSEO, метою діяльності якого є фінансування і підтримка малих і середніх підприємств у Франції. Максимальний обсяг гарантійного покриття в рамках вищезазначених програм становить відповідно 60% і 70%.

2. Програма австрійського банку «Австрійське товариство економічних послуг» (Austria Wirtschaftsservice GmbH, AWS) орієнтована на стимулювання інвестицій у виробництво і високі технології; максимальний розмір покриття становить 80%, рівень гарантійної премії – від 0,5% до 1,5% залежно від ступеня ризику [3].

3. Гарантії державного фонду «Рішення по кредитних гарантіях для МСП» (BesluitBorgstellingkredieten MKB, ВВМКВ) під патронатом Міністерства економічних справ Нідерландів надаються підприємствам, що займаються інноваційною діяльністю, на особливих умовах (ступінь покриття збіль-

шена зі стандартних 50% до 66%, термін надання гарантій подовжується до 12 років із можливістю надання пільгового періоду на три роки [4]).

На сьогодні питання кредитного гарантування для суб'єктів МСП в Україні залишається нерозв'язаним та вимагає поглибленого вивчення, розроблення практичних рекомендацій та впровадження їх у практику, що і зумовлює необхідність проведення даного наукового дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження доцільності розвитку системи гарантій кредитування МСБ та формування рекомендацій щодо дворівневої системи гарантійної підтримки кредитування малих і середніх підприємств. Для досягнення поставленої мети було вирішено такі основні завдання: розглянуто форми державного кредитного гарантування; розроблено організаційну модель підтримки малих і середніх підприємств за участю гарантійних установ; визначено обсяг покриття, що надається фондом гарантій; вивчено пріоритетні категорії підприємств МСБ та проведено оцінку ефективності функціонування гарантійних установ.

Виклад основних результатів. Нині під час створення гарантійних фондів за участю держави нагальним завданням є розроблення відповідної нормативно-законодавчої бази, що регламентує правила управління гарантійними схемами, зокрема визначення максимального обсягу зобов'язань, який можуть на себе брати гарантійні установи, параметри їх ліквідності та порядок контролю їх виконання. У цілому втручання державних органів влади може приймати різні форми і здійснюватися на різних рівнях: регіональному, національному та наднаціональному (як в Європейському Союзі). У Німеччині торгово-промислові та ремісничі палати можуть брати участь в оцінці економічної обґрунтованості інвестиційного проєкту МСБ, що лежить в основі заявки, а в Іспанії регіональні уряди і торгові палати мають частки в асоціаціях взаємного гарантування.

З урахуванням зарубіжного досвіду перспективною формою організації процесу надання гарантій по кредитах МСБ нам представляється дворівнева система гарантійної підтримки кредитування малих і середніх підприємств (рис. 1).

Контргарантійною установою (фондом) у даному разі виступає Державний фонд надання гарантій, який компенсував би певну частину збитків гарантійної установи у разі невиконання своїх зобов'язань позичальником – малим чи середнім підприємством. Наприклад, спираючись на зарубіжний досвід, обсяг покриття, що надається Державним фондом гарантій, може становити:

- мінімум 50% від величини гарантії для розподілу ризику між Державним фондом гарантування і місцевою гарантійною установою;
- 75% у разі кредитування МСБ на стартовому етапі діяльності (по кредитах стартап);
- 85% у разі кредитування МСБ, що функціонують у пріоритетних із точки зору економічного розвитку країни (наукомістких) галузях.

Зважаючи на реформу місцевого самоврядування і розширення повноважень місцевих органів влади щодо підтримки МСБ, нам видається можливим створення в Україні гарантійних установ другого рівня – на місцевому рівні. Для цього слід створити законодавчу базу для створення такої форми установ, як товариства взаємного гарантування вкладів (за прикладом, зокрема, США, Німеччини). Для цього слід законодавчо затвердити можливість використання джерел для формування капіталу гарантійних установ, а саме:

- коштів із державних і муніципальних бюджетних джерел;
- інвестицій приватного сектора;
- кредитів банків;
- доходу від розміщення коштів гарантійних установ на депозитах і в цінних паперах;
- придбання часток у статутному капіталі малими і середніми підприємствами (для отримання взаємного гарантування).

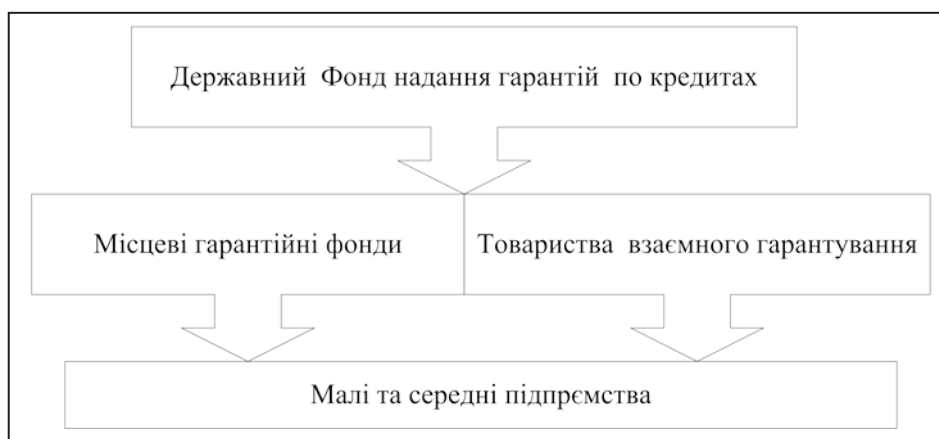

Рис. 1. Організаційна модель підтримки малих і середніх підприємств за участю гарантійних установ

Джерело: складено автором

Щоб уникнути дублювання у процесі прийняття рішень із надання гарантій, функції аналізу заявки на отримання позики доцільно передати кредитним експертам банків-партнерів, так само як і делегування банку низки повноважень щодо моніторингу за виконанням зобов'язань, стягнення боргу в разі неплатежу тощо. При цьому гарантійна установа може доповнити проведений аналіз своєю оцінкою якісних факторів і специфічних факторів зовнішнього середовища.

Така схема співпраці банків і гарантійних установ забезпечує прийняття обгрунтованого рішення про надання гарантій на місцях тими установами, які спроможні оцінити заявку на кредит з урахуванням специфіки місцевого середовища, а покриття з боку Державного фонду гарантій буде сприяти зниженню ступеня ризику.

Під час надання гарантій доцільно визначити пріоритетні категорії підприємств МСБ, які будуть

Таблиця 1

Диверсифікація умов надання гарантійного поручительства залежно від категорій суб'єктів МСБ

Умови надання гарантії	Категорії суб'єктів МСБ	Порогові значення параметру	
Обсяг гарантії	МСБ на початкових етапах діяльності	До 75% від величини банківського кредиту	
	МСБ, що потребують мікrokредиту	До 80% від суми кредиту	
	МСБ у виробництві		До 80% від суми кредиту
			До 85% від суми кредиту, якщо це кредит на модернізацію основних засобів
	МСБ наукоємних галузях, що фінансують інноваційні проекти	Від 60% до 85% від суми кредиту	
Інші МСБ	50% від величини кредиту		
Термін надання гарантії	МСБ що беруть кредит на модернізацію основних засобів	До 15 років	
	МСБ у високотехнологічних галузях, що здійснюють інновації	До 10 років	
	Інші МСБ на початкових етапах діяльності	До 10 років	

Джерело: складено на основі [5, с. 99]

Таблиця 2

Показники діяльності гарантійних установ і кредитних кооперативів у сфері підтримки МСБ

Показники, що характеризують розвиток сфери МСБ	Показники, що характеризують зміну кредитів, наданих МСБ	Показники діяльності гарантійних установ	Фінансові показники діяльності кредитних кооперативів
Загальна кількість малих і середніх підприємств, створених за підтримки надання кредитування /гарантування і без нього	Приріст кредитів, які надано без застави особистих активів власників бізнесу	Відношення загального обсягу наданих кредитів до власного капіталу гарантійної установи	Співвідношення загального обсягу наданих кредитів до власного капіталу кредитного кооперативу
Відсоток банкрутств у перші п'ять років після створення порівняно з тим же показником для малих і середніх підприємств, що користувалися підтримкою банків/ гарантійних фондів/кооперативів	Зростання числа наданих мікrokредитів	Загальний обсяг нагромаджених гарантійних зобов'язань	Число і загальний обсяг наданих за рік кредитів, у тому числі мікrokредитів
Число робочих місць, створених на малих і середніх підприємствах, які користувалися підтримкою гарантійних фондів/ кооперативів	Зниження процентної ставки	Рентабельність (співвідношення витрат і доходів гарантійної установи)	
Темпи приросту обсягу інвестицій у пріоритетні сфери економіки	Збільшення термінів кредитування	Кількість і обсяг наданих за рік гарантій	Загальний обсяг кредитного портфелю
Зростання обсягів продажу МСБ		Загальний обсяг кредитів, за якими були надані гарантії	

Джерело: складено автором

отримувати підтримку на більш вигідних умовах. До таких категорій повинні належати суб'єкти МСБ:

- реального сектору економіки (особливо в наукоємних галузях);
- які мають проблеми з доступом до мікрокредитів, довгострокових кредитів для інвестицій в основний капітал, кредитів-стартап для початку здійснення діяльності.

Для цих категорій підприємств та видів кредитів можливо розробити спеціальні умови поруки. Відповідні рекомендації за обсягом і термінами надання гарантії представлено в табл. 1.

Базова величина гарантійної премії може становити 1–2% річних від розміру покриття залежно від ступеня ризику по кредиту. Для забезпечення інтересів пріоритетних і найбільш уразливих груп МСБ доцільно розробити і використовувати механізм субсидування вартості поруки. Це дасть змогу знизити величину комісії для даних категорій підприємств до менше ніж 1% річних від суми поручительства.

Заважаючи на досить значні витрати на створення і функціонування гарантійних установ велику увагу слід приділити оцінці ефективності їх функціонування. Під час оцінки результатів діяльності гарантійних установ слід враховувати дві групи критеріїв: фінансові показники та показниками розвитку МСБ (табл. 2), а також оцінювати ефективність роботи гарантійних організацій слід, враховуючи той факт, що хоча вони є фінансовими організаціями, отримання прибутку не є їх основною метою, адже підтримка МСБ має потужний соціальний ефект, що визначає макроекономічну роль гарантійних установ.

Для ефективного функціонування гарантійних програм необхідно забезпечити їх інформаційну підтримку в рамках програми інформаційного забезпечення кредитування МСБ за рахунок розповсюдження інформації про діяльність гарантійних установ у засобах масової інформації, а також через банки, спеціалізовані органи підтримки підприємств малого і середнього бізнесу, їх асоціації та інші об'єднання. Це дасть змогу охопити послугами гарантування максимально велике число малих і середніх підприємств.

Також для успішного функціонування гарантійної установи необхідними умовами є:

- достатній обсяг власного капіталу;
- формування збалансованого портфеля гарантій, ризики якого будуть диверсифікованими за видами економічної діяльності позичальників та розмірами останніх;
- ефективна організація процесу роботи та ретельна перевірка документів, що надходять від потенційних позичальників;
- набір кваліфікованих працівників;
- налагодження взаємодії з банками (особливо у разі неспроможності позичальника погасити кредит).

Загалом до найбільш позитивних інституційних факторів, що забезпечать ефективну діяльність гарантійної установи, ми відносимо підтримку з боку дер-

жави, вдосконалення національної судової системи, процедур банкрутства і стягнення боргу. Перешкодами на шляху діяльності гарантійних установ є бюрократія, високі витрати і труднощі, пов'язані з процедурою банкрутства, проблеми правового захисту прав кредиторів.

Державне сприяння створенню гарантійних установ матиме низку позитивних наслідків, а саме:

- спрощення доступу до кредиту МСБ, які не завжди відповідають критеріям банку, зі збереженням фінансової відповідальності позичальника;
- скорочення ризиків непогашення кредиту завдяки комплексному аналізу кількісних та якісних факторів ризиків;
- надання консультативної підтримки МСБ;
- можливість залучення додаткових кредитних ресурсів під нові інвестиційні проекти для компаній, активи яких уже знаходяться в заставі за раніше отриманими кредитами;
- стимулювання економічного розвитку в регіонах, підтримка кредитної активності банків в умовах економічного спаду;
- стимулювання розвитку МСБ.

Проте гарантійні схеми не позбавлені недоліків, а саме:

- гарантійні установи покривають лише частину ризику;
- гарантійні схеми можуть знизити ступінь жорсткості банківської перевірки майбутніх позичальників через зниження ризиків кредитування;
- досить високі трансакційні витрати надання гарантій.

Ці недоліки визначають напрями вдосконалення функціонування роботи гарантійних установ у частині покращання банківського ризик-менеджменту, оптимізації адміністративної роботи персоналу в гарантійних установах, підвищення кваліфікації їх працівників. Вирішення зазначених проблем та ефективна робота гарантійних установ спроможна сприяти активізації банківського кредитування МСБ в Україні завдяки зниженню ризиків.

Висновки. Таким чином, з урахуванням зарубіжного досвіду обґрунтовано доцільність розвитку системи гарантій кредитування МСБ. Рекомендовано сформувати дворівневу систему гарантійної підтримки кредитування малих і середніх підприємств. Контргарантійною установою має стати Державний фонд надання гарантій, який шляхом надання контргарантій компенсував би певну частину збитків гарантійної установи у разі невиконання своїх зобов'язань позичальником – малим чи середнім підприємством. Другим рівнем гарантійних установ можуть бути товариства взаємного гарантування вкладів та гарантійні установи місцевого рівня, що створюються за підтримки органів місцевого самоврядування в рамках реформи місцевого самоврядування. Формування такої організаційної системи гарантування кредитів для МСБ сприятиме зниженню ризиків кредитування МСБ та його активізації.

Список літератури:

1. Access to finance for innovative SMEs since the financial crisis. Research Policy/ Lee, Neil, Sameen, Hiba and Cowling, Marc. – 2015. – V. 44(2). – P. 370–380.
2. Commission Notice on the application of Articles 87 and 88 of the EC Treaty to State aid in the form of guarantees 05.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/competition/state_aid/reform/guarantee_notice_en.pdf.
3. Guarantees and Mutual Guarantees / BEST Report. – 2006. – № 3. – P. 58.
4. SMEs and Access to Finance. Observatory of European SMEs. – 2009. – № 2. – Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2009.
5. Шпынова А.И. Кредитование малых и средних предприятий: зарубежный и российский опыт / А.И. Шпынова. – М.: ПОЛПРЕД Справочники, 2009. – 156 с.

УДК 336.71:330.131.7(477)

Жердецька Л.В., к. е. н., доцент,
доцент кафедри банківської справи
Одеський національний економічний університет
Федоришина К.О., студентка кредитно-економічного факультету
Одеський національний економічний університет

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

Жердецька Л.В., Федоришина К.О. Розвиток методичних підходів до визначення системно важливих банків. У статті розкрито економічний зміст поняття «системно важливий фінансовий інститут», досліджено підходи до ідентифікації системно важливих банків відповідно до міжнародної практики та вітчизняного законодавства. Проведено оцінку методів визначення системної важливості банку. Використовуючи методіку НБУ, представлено, які банки набувають статусу системних. На основі кореляційного аналізу показано масштаб взаємозалежності діяльності системно важливих банків.

Ключові слова: банк, системний банк, системно значущий фінансовий інститут, умовна вартість під ризиком, граничний очікуваний дефіцит, системний очікуваний дефіцит.

Жердецкая Л.В., Федоришина Е.О. Развитие методических подходов к определению системно значимых банков. В статье раскрыто экономическое содержание понятия «системно важный финансовый институт», исследованы подходы к идентификации системно важных банков в соответствии с международной практикой и отечественным законодательством. Проведена оценка методов определения системной важности банка. Используя методіку НБУ, представлены банки, которые получают статус системных. На основе корреляционного анализа показан масштаб взаимозависимости деятельности системно важных банков.

Ключевые слова: банк, системный банк, системно значимый финансовый институт, условная стоимость под риском, предельный ожидаемый дефицит, системный ожидаемый дефицит.

Zherdetska L.V., Fedoryshyna K.O. Development of methodological approaches to identifying systemically important banks. Economic concept of «systemically important financial institution» was developed in the article. Approaches to identifying systemically important banks according to international practice and domestic legislation were investigated. Methods to identifying the systemic importance of the bank were analysed. Using the methodology of NBU systemic banks in Ukrainian Banking System were identified. Based on correlation analysis interconnections of systemically important banks were showed.

Keywords: bank, bank system, systemically important financial institution, Conditional Value at Risk (CoVaR), Marginal Expected Shortfall (MES), Systemic Expected Shortfall (SES).

Постановка проблеми. З огляду на негативні наслідки світової фінансової кризи, що почалася в 2007 р., поняття «системно важливі фінансові інститути» (SIFI) та їх вплив на функціонування економічної системи набули особливої актуальності. Такі фінансові структури є системно важ-

ливими фінансовими інститутами, діяльність яких характеризується значними обсягами, ринковими зв'язками, а їх банкрутство може призвести до краху всієї системи (виникнення системної кризи). Саме тому системно важливі фінансові установи потребують особливого нагляду за вико-